

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1996 m. kovo mėn. 30 d. / March 30, 1996

Nr. 64(13)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Lietuvai McDonald's dar nereikia

Kartais girdime, kad Lietuvoje paslaugų srityje, ypač tokių, kuriomis gali pasinaudoti turistai, reikia pastatyti ypatingos prabangos patalpas, patius brangius ir įmantrius įrengimus, kad tuo būtų galima imponuoti ir pritraukti užsieniečius. Dar neįprasta žūrėti į investavimą kaip galimybę tinkamai uždirbti pinigą. Jei brangiai atsieina konstrukcija, tai už brangiai reikia pristatyti ir paslaugą, ir tokiu būdu mažinama paklausa iš vietinių. O juk ir turistai į Lietuvą nevyksta dėl prabangos. Dabar užsienietis nori pamatyti kraštą, kurį mažai kas yra apsilankę, patogiai pakeliauti, švartai bei saugiai apsigyventi ir šaliai pavalgyti. Visa tai už žemą kainą, tokią, kokia imama Portugalijoje, Tunisiijoje, Rumunijoje ar panašiuose besivystančiuose kraštuose. Nėra mums ko didžiulio, kad mūsų viešbučiai pigesni už Maskvos.

Kalbėdami apie vietinę paklausą, mes ypatingai susiduriame su paslaugos ar gaminio kaina, nes mūsų uždavimai Lietuvoje daugiausia yra žemi. Bet ir čia, kurį laiką, vyravo noras investuoti dėl ko nors ypatingo, neatsižvelgiant į vakarietiško ROI (return on investment) – „investavimo atpildą“, t.y. gėra procentą uždarbio pagal įdėtą piną. Nemažai ir mūsų „holdingų“ (investavimo bendrovių) neuztektinai kreipė dėmesio į tą santykį tarp investuotos sumos ir investicijos konkrečios naudos.

Nepaisant to, kai kurie ypatingi paslaugos vienetai, neseniai įsteigti, yra davę gražių rezultatų ir kelia mums pasididžiavimą. Tokių restoranų ar tokių parduotuvių jau turime Vilniuje. Dauguma tų vienetų yra tačiau tiek brangūs, kad „padorus“ žmogus jų paslaugomis negali naudotis. Visi tačiau norėtų nors ir retkarčiais kur nors kultūringai prisiesti, pavalgyti, ar užieiti apsipirkti.

Šiandien tačiau tokių vietų ne daug. Gedimino prospekte Vilniuje, retas „mirtingas“ žmogus gali dažniau pasinaudoti ten siūlomomis paslaugomis.

Kalbama, kad jau rimtai vyksta derybos dėl McDonald's restoranų steigimo Lietuvoje. Jei investavimo pinigai ateitų iš turtingų privačių asmenų, tai

šitokių greito aptarnavimo „kotletų“ (hamburgers) restoranų būtų įdomu turėti Vilniuje. Bet, jei jo steigimui bus gautos garantijos ar investicijos iš užsienio skirtingų Lietuvos paskolų, tai tokia investicija mūsų kraštui dabar visai nereikalinga. Jau ir taip turime nemažai Vilniuje brangių vakarietiško restoranų jaunuojiama, su telefonais prie ausies. Maskvos McDonald's parduoda savo „hamburgerius“ už labai aukštą vietinę kainą. Taigi ir Vilniuje retas kas šiais laikais galės tokia paslauga pasinaudoti, nes už užkandį, manytume, reikėtų mokėti apie 20 litų. McDonald's steigėjas Ray Kroc (šių eilučių autorius, jį pažinojo) pradėjo ir išvystė koncesinių verslų (franchising) greito ir pigaus aptarnavimo restoranų grandinę. Tokių, kurie pardavė tada tik vienos rūšies patiekalą: „Hamburger“ – amerikietiška kotletas su banele ir keptomis bulvėmis. Tai buvo ir tebėra visiems prieinamas Vakaruose užkandis švartijoje, mandagioje ir labai greitai paslaugų aplinkoje. Šių dienų McDonald's yra jau kitoks nei pirmaisiais savo egzistencijos dešimtmečiais ir pareikalauja brangių įrengimų, ypatingo įpakavimo bei didelio investavimo. McDonald's pradėjo ir pasilikti vadovaujančioje pozicijoje greito aptarnavimo restoranų sektoriuje (angliškai QSR – Quick Service Restaurants), bet jų dabar yra daug ir visokių.

Tai labai gerai organizuota bendrovė ne tik kiekvieno QSR vieneto atžvilgiu, bet taip pat garsi savo vadybos metodais, dirbant su jų tiekėjais, naujų idėjų įdiegimu ir, svarbiausia, geru „franchising“ (koncesinių verslų) sistemos vartojimu. Pagal tą sistemą, vietinis asmuo ar grupė interesantų nusiperka iš McDonald's ne tik teisę steigti tokį QSR, bet, svarbiausia, įsigyti visą reikalingą mokymą bei paramą tokį vienetą pelningai vesti.

Tie metodai Vakaruose yra gana plačiai vartojami per tą koncesinių verslų sistemą ir tokių metodų Lietuvai labai šiandien reikėtų. Tačiau McDonald's greito aptarnavimo restoranai šiuo metu nebūtų mums naudingas, nes jo produktas parduotų per brangiai, kad vidutinių pajamų

K. V. Banaitis ir jo opera „Jūratė ir Kastytis“

KAZYS SKAISGIRYS

1940 metais, pirmosios sovietų okupacijos metu, pas Banaitį atvyko Kauno konservatorijos delegacija, siūlydama pasirašyti raštą – padėką sovietams už Lietuvos „išlaisvinimą“. Banaitis griežtai atsisakė tokį raštą pasirašyti, pridėdamas savo komentarus, kurie nepatiko komunistams. Po to jis buvo atleistas iš Kauno konservatorijos direktoriaus pareigų, kurias jis ėjo nuo 1937 metų, o 1938 metais buvo pakeltas profesorium. Apie pasitraukimą iš Lietuvos 1944 metais Banaitis taip kalbėjo: „Tai buvo lyg ir pasitraukimas pasukusių Pompejos dienų, kuomet žmonės nuo Vesuvijaus lavos bėgo pėšiai, kaip dabar nuo bolševikiško maro! Kiek nemigo naktų man pažįstame praeityje drėgnose šaltose slėptuvėse Kaune, Gumbinėje, Karaliaučiuje, o ypač Dresdenėje ir Berlyne. Kartais net tris kartus per naktį tekėjo šviesos iš lovos ir bėgti į slėptuvę, ir drėgną rūšį, kur nuolat grėsė pavojus būti gyvam palaidotam“.

Apie gyvenimą Vokietijos stovyklose taip atsiliepia gaidų leidėjas Belys Jacikevičius: „Kambarys, kuriame gyveno K. V. Banaitis, buvo mažas, siauras, barakinio charakterio ir nors jau buvo pavasaris, bet buvo dar šalta, o kambarys buvo nešildomas ir drėgnas šaltas. Be pianino kambario buvo kukli lova, didokas stalas ir pora apšildomų kėdžių. Ant pianino, ant stalo ir visur kitur kambario buvo pridėta gaidų ir todėl nebūtinai šilota, kas per vienas yra to kambario gyventojas. Banaitis mane sutiko su kiltu nuosirdumu ir nepaprastai susirūpinu, kuo galėsiu mane pavaiškinti pusryčiams“.

1948 m. spalio 23 d. Vokietijoje mirė kompozitoriaus brolis agronomas Justinas Banaitis. Operos solistei Vincėi Jonakaitėi 1948 metų pabaigoje rašytame laiške K. V. Banaitis taip pasiguodžia: „Su jo mirtimi aš nustoju ne tik mylimo, taikaus ir švelnaus bėdo brolio, bet ir kilnios sielos gėdos“.

asmens šeimos nariai galėtų tokią paslaugą pasinaudoti. Siūlytina atsiųsti arba steigti Lietuvoje tokius QSR vienetus, kurie nepareikalauja didelių investicijų, naudotų kiek galint daugiau mūsų vietinių žaliavų, prisitaikytų prie mūsų skonio ir ne tik, kad būtų prieinami, bet kartu vartotų QSR ir koncesinių verslų sistemos metodologiją. Tą pasiekti galima be McDonald's ir nepalyginamai pigiau bei naudingiau mūsų kraštui.

Jonas Pabedinskas

radario. Ypač studijų laiku Leipzig jo parama man buvo lemiančia reikšmės, per keletą metų jis man siuntė bemaž visą savo algą“.

Prieš apleisdamas Europą Banaitis taip rašo profesorui Juozui Žilevičiui: „Ksaveras Strumskis sudarė dokumentus atvykti į Ameriką. Taigi mano maršrutas dabar jau pasisuko Brooklyno link, o Kalifornija tuo tarpu atpuola“. Iš to laiško atrodo, kad Banaitis mėgino galimybės patekti į Kaliforniją. Į JAV kompozitorius Banaitis atvyko 1949 spalio mėnesį. Man teko plaukti tuo pačiu laivu. Kadangi kelionė truko devynias dienas, tai kažkas prastai Banaitį suorganizuoti lietuvių chorą ir laive padainuoti. Banaitis atskė, kad devynios dienos yra per trumpas laiko tarpas. Kasin ar koncertas būtų pavykęs, nes didesnę pusę keleivių susirgo jūros liga.

1951 metų pavasarį Pranas Narvydas ir Irena Banaitienė su kompozitorium Banaitiu nuvyko į Prospect parką. Buvo pats gėlių žydėjimo metas. Banaitis sustojo prie vandens telikų ir žūrėjo į nepaprastą grožio žiedus. Jis pasakė, kad daina „Vandens lėlija“ parašė visai vandens lėlijos nematęs. Bet tame parke kompozitorius ilgai žūrėjo į žydinčius gėlių vainikus. Atrodė, kad gėlių spalvos ir formos veikė į jo muzikinius jausmus. Kai Anglijoje pabūti koncerte Izabele Motekaitienė padainavo kūrinių „Vandens lėlija“, Times (1948 m. balandžio 13 d.) muzikos recenzentas pavadino šią dainą originaliu kūriniu. O kompozitoriaus komentaras buvo toks: „Lietuvoje ši kompozicija buvo laikoma nelabai dėkinga, beveik niekieno nebuvo dainuojama. Pasirodo, kas netinka Zagarei ar Lezdijams, tai tinka Londonui“.

Sukurti operą Banaitis galvojo dar Lietuvoje gyvendamas. Viename leidinyje apie šią mintį taip pasakojo kompozitorius Vladas Jakubėnas: „Komp. K. V. Banaitis opera „Jūratė ir Kastytis“ buvo projektuojama seniai. Jau 1932 m. turėjo poetės Bronės Buivydaitės parašytą libretą ir buvo sukūręs keletą scenų, tačiau vėliau jo svarbiausias kūrybinis uždavinys buvo sonata smuikui ir fortepionui“. Tai patvirtina ir agronomas Antanas Šantaras (Draugas, 1972 m.). Pokalbyje su K. V. Banaičiu Vokietijos Mueldorfo stovykloje Banaitis pasakė Šantarui, kad operos mintį ir idėją savy puoselėja jau nuo seniai. Šantaras, būdamas stovyklos komendantas, išgavo Banaičiui erdvesnes patalpas ir parūpino jam pianiną. Laiške operos dirigentui Aleksandrui Kučūnui 1952 m. gegužės 26 d. Banaitis taip rašo: „Aš dar Lietuvoje gavau gana poetiškai nuotaikingai parašytą Bronės Buivydaitės libretą, kurį pavyko atsigabenti Vokietijon, o iš čia ir Amerikon. Bet jį reikėtų gerokai keisti, trumpinti bei suintensyvuoti dramatinį potėrių. Minėto libreto pagrindu yra mūsų pajūrio legenda apie Jūratės ir Kastyčio meilę“. Iš vienos laiško vietos susidaro vaizdas, kad Banaitis galvojo ir apie kitą operai tinkamą temą. Tame pačiame laiške jis taip išreiškia: „Brook-

Kompozitorius Kazimieras Viktoras Banaitis (1896-1963)
Vytauto Maželio nuotrauka

lyne kai kuriuos mūsų jaunuosius rašytojus sudominau istoriniu siužetu, kuriame galima būtų iškelti kartu ir mūsų Vilniaus nuostabų grožį ir didybę. Tam labai tiktų Barbaros Radvilaitės istorija su Zigmantu Augustu. Ten tiek daug meilės ir prisirišimo Lietuvai“.

Banaitis nepaprastai mego gamtą, ir tai galima matyti iš jo kūrinių pavadinimų: „Vandens lėlija“, „Tulpės“, „Ei užu gojau“, „Kalmi kalnuoti“, „Nuo putinelio“, „Obelų žiedai“, „Oi tu ažuolai“, „Oi tu eglele“, „Per šilą joją“, „Pjovė lankoj šieną“, „Rugpjūtės daina“, „Tu, dobileli“,

„Uliai, bitele“, „Už žalios girės“, „Vai, lazdynai“, „Vėjas laipą nukrėtė“ ir didelis skaičius panašių. Belys Jacikevičius savo prisiminimuose pasakoja apie Banaitį: „Tuo metu, apie 1954-5 metus, Banaitis veik visą laiką prisilaikė bute ir mažai kur vaikštinėjo. Kartkartėmis atitrukęs nuo darbų jį aplankydavau. Buvo labai įkniubęs ir operos kūrybą ir nors nesiskundė, bet jo sveikatos stovis aiškiai matėsi pašlijęs. Jis pasakojo, kad jam labai daug padeda jo broliene Irena Banaitienė, gyvenanti tame pačiame name“. O apie kun. Praną Jūrą štai ką

pasakė Banaitis: „Viename Masachusetts valstijos mieste buvo kažkoks lietuvių parengimas ir vietos choras atliko vieną Banaičio harmonizuotą dainą iš mano išleisto leidinio. Kunigui Jūrai ta daina taip patikusi, kad ėmė tei-rautis, kas yra autorius, ir toliau sutiko išleisti Banaičio harmonizuotas liaudies dainas“.

Smuikininkas Izidorius Vasyliūnas 1956 metais Muzikos žiniose taip apibūdina Banaičio kūrybą: „Banaitis impresionistinius elementus suderino su tautiniais stiliaus bruožais. Jo kūryba yra lietuviška ne vien tik pavadinimais bei tematika, bet savo pačia esme. Jo motyvai spontaniškai išauga iš tų liaudies melodijų. Mes iš karto atpažįstame lietuvišką motyvą, kaip Smetanos kūrinyje čekai atpažįsta savo kilmės melodiją. Be abejonės, tai yra pasakmė jo jaunystės, gyventos dainingame Zanavykijos krašte, kur diena dienos visi laukai buvo pilni skambančių dainų. Jo kūryba laisva nuo bet kokių svetimų įtakų. Banaitis ir Grudis sukūrė lietuvišką mokyklą. Tik Grudis daugiau palinko ekspresionizman, o Banaitis, lyrikas, parinko jam vaizdingesnes, švelnesnes impresionistines priemones“.

Jau 1955 metais tuometinis Vytauto Radžiaus pirmininkas Vytautas Radžius parašė Banaičiui laišką operos reikalui. Banaitis ilgokai neatsakė. Pagaliau 1957 m. kovo 28 d. Banaitis taip rašė: „Parašė 1955 m. rudenį trečiajį „Jūratės“ aktą, numačiau tik 1956 m. vasaros atostogų metu padaryti „generalinį apžiūrėjimą“ visų trijų aktų, kiek galima sutrumpinti išvestas vietas ir t.t. Žiemos mėnesiais prie operos darbo visiškai negalėdavau prieiti, nes kliudė pamokos, artritai bei šaltas butas. Deja, 1956 m. griebė mane ligos viena po kitos ir vis po 2-3 mėnesius: bronchitas, išjys ir gale vasaros visai nelaukiai – širdies priepuolis, kuris mane išmetė iš rikiuotės eilei mėnesių“. Ir labai greitai po to Banaitis vėl rašo: „Dekoju už laišką ir linkėjimus. Mane džiugina čia“.

(Nukelta į 2 psl.)

Kompozitoriaus Kazimiero Viktoro Banaičio šeimos nuotrauka, daryta 1930 metais Kaune. Trečia eilė, iš kairės į dešinę: kompozitorius Kazimieras Banaitis, agronomas Justinas Banaitis, agronomė Marija Mickevičiūtė-Banaitienė, mokytoja Jadvyga Bradauskaitė-Banaitienė, advokatas Vytautas Banaitis, inžinierius Bronius Banaitis; antra eilė, iš kairės į dešinę: Julija Pranaitytė (rašytoja, poeto Prano Valčiūno sužadėtinė), Nepriklausomybės akto signataras Saliamonas Banaitis, Salomėja Banaitytė-Nasvytė, dr. Motiejus Nasvytis; pirmą eilę, iš kairės į dešinę: Danutė Nasvytė (Gabrijolienė), Giedra Nasvytė (Gudauskienė) ir Salomėja Nasvytė (Valiukienė).

Šiame numeryje:

Lietuvai McDonald's nebūtinas • V. K. Banaičio opera „Jūratė ir Kastytis“ • Žemaitės „Trys mylimos“ Amerikoje • Alvydo Pakarklio paroda Čikagoje • A. A. Aleksandro Radžiaus poezijos rinkinys „Kryžių kalnas“ • Viktorijos Daniliauskaitės, Kęstučio Musteikio ir Algio Kemėlio paroda Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL • Vytautė Nemunėlis – Bernardas Bradštonis Čikagoje

K. V. Banaitis ir jo opera

(Atkelta iš 1 psl.)

kagiškių dainos mylėtojų ryžtinga optimistinė nuotaika ir platus masto užsimojimai. Turint tiek ūpo ir energijos, galima daug nuveikti meno srityje. Ypač gerai man malonu patirti, kad Čikagoje gali susidaryti sąlygos, kurių dėka palankiai galima būtų išspresti ne vien pastatymo, bet ir operos klavyro išleidimo klausimą. Turiu laikyti atsargumo ir dėl širdies veikimo pablogėjimo. Todėl esu nusistatęs tik tiek dirbti, kiek leis sveikata. Operos muziką komponavau trijų karštų vasarų laikotarpyje, bet dabar jau nenorėčiau panašiai rizikuoti”.

Laiške Vytautui Radziui 1958 m. vasario 12 d. Banaitis aprašo įdomius įvykius apie kūrybos reimą: „Meno mecenatais visuomet buvo tik pavieniai asmenys arba mažos vienminčių grupės. Tai sakau, turedamas gana liūdną patyrimą su buvusiu operos fondu, kurį Ksaveras Strumskis organizavo 1952 metais paremti mane operos „Jūratė ir Kastytis“ kūrimo darbe. Jis laisvąs krepšius į 40 senosios mūsų emigracijos tūzų, kad jie sukurtų prisidėti prie operos fondo, įnešdami po 10 dolerių kas mėnesį laike dvejų metų. Atsiliepė apie 10 asmenų, o kiti net neatsakė į laiškus; prie fondo prisidėjo 6 asmenys. Tarpe jų ir pats fondo organizatorius K. Strumskis. Taigi iš šalies tik 5 mėnesiai teatsirado. Jų supratimu, gaudamas 60 dolerių į mėnesį, kompozitorius gyvendamas New York'e gali atsisakyti nuo muzikos pamokų ir visiškai atsidėti operos kūrybai. Bet praėjus kuriam laikui kai kurie fondo dalyviai pradėjo veltuoti su įnašu, vienas kitas visiškai sustojo mokėjęs. Net pats šešas Strumskis sumokėjo tik už pirmus 7 mėnesius. Po Strumskio mirties dar kurį laiką rėmė tik du asmenys – J. Bačiūnas ir N. Gugienė. Galutinėje išvadoje laike trejų metų operos reikalui buvo sudėta tokia suma, kurią geras siuveljas uždirba per tris mėnesius. Mane tuo tarpu daugiausia domina kūrinio išleidimo klausimas – operos, kamerinių veikalų, dainų, negu tiesioginė parama man pačiam”.

Matydamas, kad dėl sveikatos blogėjimo nebeįsijungiu orkestruoti savo sukurtą operą, Banaitis siūnia tokias mintis Čikagos Lietuvių operos pirmininkui Vytautui Radziui: „Man patogiausias šio klausimo išsprendimas būtų, jeigu aš pats padiktuotiau orkestraciją, o kitas asmuo užrašytų gaidas, nes aš dėl progresuojančios Parkinsono ligos negaliu gaidų rašyti, kadangi krato abi rankas ir viso kūno raumenis”. Deja, ir ši kompozitoriaus svajonė neįsipildė.

Po operos „Jūratė ir Kastytis“ pastatymo Čikagoje 1972 metais muzikos kritikas dr. Enrique Arias rašė: „Banaicio kompozicija yra žavinga. Veikalo stilius yra jausmus, turint minty vėlyvą kūrinių datą. Tačiau techniškai muzikiniai elementai apvaldyti taip tiesiogiai ir gražiai, kad klausytojas yra priverstas atkreipti į juos didelį dėmesį. Dėl idiliško libretto ir daugelio chorų šis veikalas labiau primena oratoriją negu operą ir yra artimas tokiems nacionaliniams kūriniams, kaip Dvorako „Rusalka“ ir Musorgskio „Chovanščina“. Vokalinė operos dalis yra gana tekanti pobūdžio, vengianti kampuotų efektų”.

Almanachas *Muzika ir Teatras* Lietuvoje 1973 metais išspausdino Onos Narbutienės straipsnį „Opera „Jūratė ir Kastytis“ ir jos kūrėjas“. Autorės nuomone, operos pastatymų galėtų susidomėti mūsų teatrai, o atskiros operos ištraukos praturtintų daugelio atlikėjų repertuarą“. Muzikologės linkėjimas išsipildė, bet tik Lietuvai atgavus Nepriklausomybę ir Čikagos Lietuvių operos vadovams skatinant šią operą atlikti.

Brooklyn, New York, 192 Arlington Avenue – namas, kuriame gyveno ir mirė kompozitorius Kazimieras Viktoras Banaitis.

Poetas ir advokatas Nadas Rastenis (1891–1980) atliko operos „Jūratė ir Kastytis“ vertimą į anglų kalbą. Vertimas yra klavyre po gaidomis žemiau lietuviško teksto. Rastenis rašė, kad padaryti vertimą jam užtruko šeši mėnesiai. Jis buvo pakviestas į operos pastatymą Čikagoje ir dalyvavo 1972 m. gegužės 7 d. spektaklyje. *Naujienu* 1972 m. liepos 5 d. numeryje Nadas Rastenis aprašė savo išpučius apie operą. Jis minėjo, kad muzika akambėjo dangiškai, ašdais, pagyrė dirigentą Aleksandrą Kučiūną ir išreiškė dėkingumą Čikagos Lietuvių operai už kultūrinę veiklą. Programos viršelyje dailininkas atvaizdavo Jūratę ir Kastytį. Nadui Rasteniui susidarė vaizdas, kad piešinyje Jūratė pavaizduota kaip pusė mergos, pusė žuvies. Gal tai buvo dailininko fantazijos reikala. O gal dailininkas jūrų deivę Jūratę apvilko ilgą rūbą, kurio apatinė lyg ir atrodo kaip žuvies uodega. Operos turinyje sakoma: „Jūratė ima Kastytį už rankos ir abu iš lėto eina į jūrą“. Iš to aišku, kad jūrų deivė, nors ir undinios kilmės, turėjo kojas. Bet grūnantis Gintaro rūmai ir Perkūno trenksmai išjudino pirmoje eilėje sėdėjusį poetą Nadą Rastenį, ir tada jis jau džiaugėsi: „Oi gražios, gražios mūsų dainos, malda ir viltis Lietuvos, kol Lietuvos dainas dainuosim, tai mūsų Lietuva gyvuos“.

Kai 1995 metais visa Lietuva minėjo Julijos Beniusevičienės-Zymantienės-Zemaitės 150-tąjį gimtadienį, jos 1897 m. parašyta linksmutė komedija „Trys mylimos“ buvo rodoma teatruose, teatreliuose ir kaimų scenose. Los Angeles Dramos sambūris norėjo Zemaitės 150-tąjį gimtadienį paminėti praėjusį rudenį, bet rimta rezisieriui liga, Zemaitės „Trys mylimos“ atkėlė į 1996-tuosius metus ir jos bus parodytos Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje kovo 23 ir 24 d.; šias mylimas guvusius Liudvikėlis apgaudinės ir Clevelande balandžio 27 dieną.

Šimtametės „Trys mylimos“ pakeliui į sceną

Girdėti, kad Lietuvos Kultūros ministerija šį rudenį Lietuvoje suruoš „Trijų mylimųjų“ festivalį, kuriame dalyvaus daugelis teatrų ir visi statytų tik Zemaitės „Tris mylimasias“. Tokiu būdu išryškėtų kiekvieno teatro ir kiekvieno režisieriaus kūrybinis skirtingas priėjimas, pristatymas ir Zemaitės užmačių supratimas. Los Angeles Dramos sambūris gal įstengtų tokiame festivalyje dalyvauti. Tai būtų dar niekad neišbandyta idėja, o Zemaitės paminėjimas būtų pratestas.

Lietuviški spektakliai jau tokie reti. Buvo jų anksčiau nematę; dingo, pavargo, paseno... Ogi jau ir Los Angeles Dramos sambūris peršengė 40-tuosius metus, o su Zemaitės „Trim mylimom“ įžengia į penktąjį dešimtmetį. Tai galbūt vienintelis lietuviškas teatras Amerikoje, kuris po pastatymų sukuria naują irgi senstelėjusį. Bet, nors jau ir aštuoniadesimtmetis, režisierius Petras Maželis su tom „Trim mylimom“ derasi, mylisi, barasi, bando apsaugoti nuo apgavystių, kartu moko Liudvikėlį, kaip jas apgaudinėti, stato trobą, rūpinasi mergelių sėkmadine apranga ir net vestuvėmis. O barnių, barnių tarp mamos ir dukrelės, kurios vis dar neįmoko suprasti mamos patarimų, ypač kai pati mamytė irgi nori įstokti, o jos mylimasis „Toks jaunas ir gražus“.

Būtų gera, kad ir kiti lietuvių teikiniai pasinaudotų proga ir Zemaitės „Tris mylimas“ pas save pakviestų. Tarp visų politikų ir labdarybės darbų reikėtų prisiminti ir kultūrinę atgaivą.

Dar vienas suvytytėjimas Los Angeles Dramos sambūryje. Atiū Lietuvos fondui, kuris padeda tą švieselę saugoti.

Petras Maželis

Alvydas Pakarklis

„Jubiliejinis šokis“

„Modė iš 60-ųjų ir jos kaktė Mabel“

Dar viena paroda Čiurlionio galerijoje, Čikagoje

Atsiradus propeišai Čikagos Jaunimo centre tarp parodų, be eilės organizuojų pavasarinę – meninę netvarką, kurios pagrindą sudarys mano keramika ir paizybos be įreminimo pavyzdžiai (kai kurie galbūt, kaip nereikia paizyti). Nepaisant to, kai ką galbūt galima būtų ir įsigyti, ypač šiais visuomenės susipriesiminimo laikais tiesiog yra geras tonas nusipirkti nors po vieną gražų molinį paveikslą ar statulą apie meilę.

Parodos atidaryme bus gyva, Čikagos pavasarinė varlė. Naujoji O tiena, kurio nori pamatyti Alvydo Pakarklio keramikos, ne laukiant parodos atidarymo, artimiausia galerija yra Journey Lake Gallery, 3951 West 63rd Street, Chicago, IL (tel. 312-581-2787), arba pas mūsų kaimynus latvius (žinia, kaimynai sode obuoliai gardesni) – Amerland Artisans, 440 Coffin Road, Long Grove, IL 60047 (tel. 847-821-1728).

Paroda žadama atidaryti šių metų balandžio 12 dieną, penktą.

politinių ir labdarybės darbų reikėtų prisiminti ir kultūrinę atgaivą.

Dar vienas suvytytėjimas Los Angeles Dramos sambūryje. Atiū Lietuvos fondui, kuris padeda tą švieselę saugoti.

Petras Maželis

dienį, 7 v.v. Jeigu kartais varliškėtis nebūs sugautas, tai jo vietoje 7 v.v. bus sekama pasaka. Prašoma neveluot!

Alvydas Pakarklis

VIEKŠNIŲ VAISTINĖJE RENKASI GYVENIMO FILOSOFAI

Akmenės rajone Vieškinių vaistinėje į savo klubą renkasi miestelio šviesuomenė. Praėjusį sekmadienį buvo žiūrimas Spielberg filmas „Šindlerio sąrašas“. Autentiškoje vaistinėje – muziejiaus svetainėje prie didžiojo stalo vietos filosofai aptarinėjo žydų holokausto problemą. Išleities tašku jie pasirinko Spielberg dokumentinę medžiagą grįstą siužetą apie ginklų fabrikantą, išgelbėjusį per 850 žydų gyvybių.

Parapijos klebonas ir gydytojas, pasipriesiminimo kovų dalyvis mokytojas pensininkas ir savi valdybės administratorius, kultūros namų režisierius ir dailininkė – visi skirtingo amžiaus, nevienodos patirties ir pažiūrų žmonės. Jie įvairiai žvelgė į pinigų ir žmogiškųjų vertybių problemą šiandieninėje Lietuvoje, raskdami daug bendro anose ir šiose dienose.

Prieš dvejus metus vaistinėje

pradėjo rinktis bažnytinio jaunimo choristai. Ši Juozo Aleksandravičiaus vaistinė, kuriai 136 metai, jau prieš 100 metų buvo viešpatijęs sambūrio vieta. Žagatės klebonas Kazimieras Aleksandravičius prieš 113 metų dovanojo vaistinę sūnėnui Juozui Aleksandravičiui. Pats klebonas artimai draugavo su Simonu Daukantu, pažinojo daug šviesių žmonių. Jis norėjo, kad vaistinė taptų ne vien kūno, bet ir žmogaus sielos gydymo vieta.

I. MILKEVIČIŲTĖ KURIA VAIDMENIS VARŠUVOJE

Varšuvos valstybiniame teatre prieš porą savaitių rodytoje Piotr Čaikovskij operoje „Mazepa“ sėkmingai pasirodė Irena Milkevičiūtė, atlikusi Marijos partiją. Tai trečiasis jos vaidmuo Lenkijos sostinės pagrindinio teatro scenoje.

1968 m., kai Varšuvoje su dideliu pasisekimu gastroliavo Lietuvos operos ir baleto teatras, tuometinio teatro „Wielki“ vadovai „atrado“ lietuvių dainininkę Ireną Milkevičiūtę šiame teatre jau dainavo Ližą Piotr Čaikovskij operoje „Pikų dama“ ir Lady Macbeth – Giuseppe Verdi operoje „Macbeth“.

Atsimenat, žmonės, nuo ko prasidėjo mūsų bėdos? Trys išpuikusios mergos apsišėlė esančios Eglės, žaltčių karalienės gimnaitės, nedemokratiškas jų elgeys ir užtraukė mums tą baisią nelaimę, kurią mes kaip įmanydami alopinom. Gerai pažvelkite į mus, o kas norite – patipiunkite: argi mes nepanašūs į žaltčius? Mes, galima sakyti, Žilvino broliai ir pusbroliai! Išsirinkite mus – netrukus mes pasimės iš kailio ir įsimisės darbo, o ne niūniavimo! Pastatysime jums rūmus, nušluostysim vargdeniams asaras ir nė vieno neveršime galvoti.

Stebuklo ištroškė žmoneliai patikėjo, ir juos, vėl emė valdyti tie patys apsektorai. Kailius gal ir pakeitė, bet žilvinai nepavirto. Rūmus emė statydintis sau, o ne sodžiaus varguoliams. Žmonės pasidarė pikti: širdo dėl savo kvailumo, priekaitavo Barzdukui, kam tas neudėtavo taip, kad nei svetimo, nei savo sukčiūso nebeliktų.

O Barzdukas vėl niūniavo tą savo keistą dainelę, kurios pradžia, rodo, turėjo suprasti visi: „Kai noriu verkiu, kai noriu dainuoti...“ Toliau – kiekvienas galėjo išskirti, kaip kam patiko. Vieni sakė, kad jis tartum kvietia kažkur eiti, kažką daryti, kažką prisiminti... Gal sėžinė, gal pareiga, gal paprasčiausia žmoniškuma. Kiti vėl žemes apardė sakydami, kad tas keretojas juos vertis galvoti. Nebėr ko stebėtis, jog atsiradavo ir tokių, kurie emė ilgetis apsektorių, nes jie sakydavo: „Kam jums tas vargas? Mes už jus viską sugalvosim“.

Tegul ir mano pasaka bus kaip ta Barzduko dainelė: pradžia yra, o laiminga pabaiga prisidurkite patys.

Kazys Saja

Barzdukas

Vienam sodžių prie jūros puikavosi trys viena už kita gražesnės mergos, laikancios save Eglės, žaltčių karalienės gimnaitėmis. Dar dvidešimties nesulaukusios visos trys emė garseti kaip geros verpejos, audejos. Dieną darbininkės, o saulei nusileidus – dainininkės. Į tas mergeles emė smailiai žiūrėti didžiausias tame krašte palaidūnai, širdžių edikai – Peckelisk, Baksyns ir Pajamantis. Tokias pravardes jie buvo gavę todėl, kad niekada doro darbo nesi-emė. Vieni sakė, kad jie, velniui dušią pardave, mieste kortomis pleikia, kiti kad anodija ir spiritu prekiauja, treči mane, kad jie paprasčiausiai vagys, bet kaip vilkai savam kaime avelių nepajaua.

Žiūrint, ką vadinsim avelėms... Vakaruskose tie nevidonai pasiūpudavo žalią mergele, šokdindami sukdavo kaip velniai išsišiepe vis į vieną pusę, kol apkvatusia nusitempdavo į kieno nors rūgius arba it voras mėsę – į džiūtančius tinklus. Tačiau tos trys Eglės gimnaitės nesidavė šokdinamos. „Man kasa išsipty-nė...“ „Man batos koka nutrynė...“ Arba nieko nesakydamos atsuka nugarą ir uždainuoja.

Po kurio laiko tie perpykė pabalos išgirdo, kad aplinkui bastosi kažkokie svetimsaliai komediantai su meškom ir balalaikom. Prašydami pastogės ir edalo, žada taip šauniai užgro-ti, kad šoks jaunas ir senas, šoks geres nege-res, tryps ir šluota nusitverės.

O kur tu rasi tokį kraštą, kur tos linksmybės būtų per akis? Kur juokas, ten ir asaras. Vienur dukte benkartą skreite parsinešė, kitur – net karvė bergždžia, o kaimyno, kaip tyčia, žaloji porą veršių iš karto atsivedė... Dar kitur kruša pasėlius išplakė, audra tinklus nuplūkdė, liga prie lovos prirakino...

Per patį pupžydį, kai praėjusių metų gėrybės jau kaip ir suvalgytos, o nauja duonelė dar tebesiūruoja, bulvės dar kaip viversio kiaušiniai – taigi per patį skurdžiausią vasaros laiką Peckelis, Baksyns ir Pajamantis atkėlė vartus ir suleido tuos muzikantus su meškom. Na, ir prigružėjo! Ne penki, ne devyni, kaip buvo susitarta, o devynios galybės. Visi apsupė, purvinai liolini kaip kiaušė žindė, net sunku atskirti, kuris čia lokys ir kuris muzikantas. Ar čia jų balalaika, ar vamzdis, panašus į šaunyką...

Jie ilgai sūkavo, keikėsi, jobėjo, kol šiaip taip susirikavo; vieni užgrojo, o kiti spigiai švilpudami pradėjo tūpti, tarsi kokioji ražienoj nerasdami sau vietos nusilengvinti. Peckelis, Baksyns ir Pajamantis akimis ieško, kur tos užsišpyrusios mergeles, o jas jau tapo už rankų, už kasų įžūlus atėjūnai. Žmonės nusigande spokso, nešoka nei jaunas, nei senas. Tie trys pardsidavėliai surado vyriausią apsektorių, su kuriuo buvo derėtasi, ir klausia, kur ta žadėtoji linksmybė. Kodėl niekas jų kaimo nešoka?

– Todėl, kad nemoka.
– O kada ir kas juos išmokys?
– Meškos, – pasišaipydamas atsakė apsektorius. – Į aną klauoną suvarysim meškas – kas čia nešoks ar nemokės, tą meškos ten

bereginti išmokys.

Peckelis, Baksyns ir Pajamantis pasijuto įkliuvę į dar didesnių suktųjų nagus, bet kelio atgal nebebuvo. Nusprendė mokytiis, mokytiis iš jų ir dar kartą mokytiis, kad patys galėtų tapti kaimo apsektoriais.

Niekas nedrįso klausyti, kur jie padėjo tas tris šauniasias mergeles – dingusių buvo tiek daug, jog likusiems baimė atėmė žadą, tarsi pagaliu pamušė rankas ir kojas. Tiesa, atsirado nutrūktgalvių, pasiryžusių trūks plyš tas mergeles surasti, išvaduoti ir, pasitelkę kitų sodžių bernus, išvaryti atėjūnus lauk. Tai pajutę gyvatiniai visą kaimą apmaigstė kuolais, net jūrą nuo kranto atitvėrė. Narsiuosius vaikus artimieji atradavo prie tos tvoros numestus – nesuprasi, žmonių ar žvėrių sudrauskytus.

Šiaip išreketėjusiam kaimo išaugo dvi kartos. Anų trijų išdavikų vietoj dabar save apsektoriais vadino tokiai Matijoga, saldzialietuvis Aniuolas ir Šakarmakaris – toks pat ilgas ir sukeltas kaip jo pavardė.

Ir čia žmonės emė kuzdėtis apie Barzduko vadinamą keretiją, kuris buvo išsigudrinęs išvesti iš namų į klėčių tarakonius, žiurkes, peles ir net, sako, šeškus iš vištiniųų. Ar jis negalėtų ir tų žvėrziogių, tų apsektorių iš sodžiaus iškraptyti?

– Eikite, eikite!... – žaipėsi tie, kurie tą žmogų pažinojo nuo mažena. – Ar čia seniai mes jį vadindavom Dūdnošiu? Kai mus vedžiojo už nosies – Peckelis ar Šakarmakaris, mes per daug nesispardėm, o jis vis atbulas ir atbulas. Dėl to jo nosis ir ištyso kaip dūdučio snapas. Dabar apšeldino barzdą ir šiais – mėgins kitus vedžioti už nosies...

Tačiau tie, kurie buvo matę ir girdėję Barzduko kerėjimus, sakė, kad jis moka labai gražiai niūniuoti. Kartais lyg ir primena senovinę dainą „Kai noriu verkiu, kai noriu dainuoti“, bet, kai ilgiau pasiklausai, apima kažkoks keistas noras kažkur eiti, kažką daryti, kažką prisiminti... Gal sėžinė, gal tuos vaikus, kurie žuvo, gal kažkokius nenudirtus darbus...

Dar kiti sakė, kad tas Barzduko niūniavimas verčia galvoti, dėl to kai kurie padarai ir laipioja sienom, nes jų „ne kožnam pabažnam Dievo razumas duotas“.

Barzdukas tikriausiai apsidžiaugė, kad žmonės trokšta to paties – išvesti atėjūnus kaip žiurkes iš sodžiaus ir visiems laikams neprasytiems svečiams užkelti vartus.

– Bet vienas aš to padaryti neįstengsiu, – sakė jis. – Kurį nors dieną susiimkime visi už rankų, suverkim save kaip gintaro karolių – tegul tie apsektoriai pajunta, kad jų pakalikų kaip ir nebeliko.

Žmonės patiko tie žodžiai – „pakalikų kaip ir nebeliko“, jie susiėmė rankom kaip gyva tvora per visą sodžių, nuo vieno ligi kito krašto, ir visi pamatė, kad atėjūnai čia nebesijautia kaip namie. Vieni mandagiai linkčioja, kiti kaip šėskai leidžia paskutinį dvoką ir šiepa nasrus.

Ilgai Barzdukas juos vertė galvoti, kol pagaliau Su Pono Dievo ir žmonių pagalba išprastė tą padermę lauk. Atėjo metas kaimui vėl išsirinkti savo seniūną, teisėją ir vartininką. Daugelis, žinoma, siūlė rinkti Barzduką ir kitus du jam artimus žmones. Bet čia juos peršaukė niekur nedingęs Matijoga ir jo bendrai – Aniuolas ir Šakarmakaris.

Aleksandro Radžiaus poezijos rinkinys „Kryžių kalnas“ Baltimoreje

JONAS KARDOKAS

(Aleksandro Radžiaus naujausios poezijos knygos „Kryžių kalnas“ sutiktuvas buvo suruoštas Baltimoreje, poetui jau sunkiai sergant. Liūdime, kad šį aprašymą turime spausdinti mūsų branginamam poetui, o taip pat ir „Draugo“ kultūrinio priedo ilgalaikiam bendradarbiui jau mirus. Aleksandras Radžius mirė kovo 23 dieną, 9:15 v.v. Šv. Agnietės ligoninėje, Baltimoreje. Palaidotas kovo 27 dieną Baltimoreje.)

Knygą pristatė ir Aleksandro Radžiaus kūrybą apibūdino prelegentas Antanas Dundzila. Jūsų korespondentas, užaugintas ir išauklėtas mylei, pūrenti ir gerbi žemę ir visa, kas ant jos ir joje auga, ir subrandintas plieno gaminių fabrike, jaučiasi sveltas poezijoje ir literatūroje ir atspausdina poetą ir prelegentą, jeigu, rašydamas apie šios knygos pristatymą, „prašau“ pro šalį.

Pensininkų klubo susirinkimui vadovavo klubo sekretorė Aldona Marcinkienė, pirmiausia pranešdama, kad poetas Aleksandras Radžius šiame susėjime nedalyvauja, nes sušlubavus sveikatai, buvo įvyktas ir ligoninė ir šiuo metu jo sveikatos būklė yra nežinoma. Ji pasveikino poeto žmoną Genutę Radžiuvienę, jų sūnus ir anūkus, dalyvaujančius jų tėvelio ir senelio pagerbime. Taip pat ji iškėlė gilią ponai Radžiuvienės ir, poetui nesant, jam skirtos gėlės buvo iškeltos sūnui.

Po įtamgino žodžio Aldona Marcinkienė pakvietė prelegentą, žurnalistą Antaną Dundzilą supažindinti publiką su pernai išleista poezijos knyga *Kryžių kalnas*.

Prelegentas pasveikino poeto žeimą, kun. Kazimierą Pugetvičių, ir susirinkusius. Pristatydami knygą, Dundzila pažymėjo, kad pasaulyje yra du Kryžių kalnai – vienas Jerusaleje, o kitas Žemaitijoje. Poetas kalbėjo apie abu, ne tik juos abu suartin, bet kažkaip skaitytos ir sudvasina. Čia pora ištraukė iš naujausios knygos apie abu Kryžių kalnus:

I mūsų žalią Kryžių kalną senelis popiežius atėjo ir poteriaudamas ant šlaito su kryžiais tyliai jis kalbėjo.

Kažkam širdis iš džiaugsmo plakės, kažkam ir asara riedėjo, senelis popiežius iš lėto kiekvieną kryžių palytėjo.

arba grįžtant į Jeruzalę:

Ant kryžiaus buvo užrašyta: „Tai karalius žydų“, kad juokytų minia kad pasityčiotų žinovai, kad fariziejai Ji paniektintų. O jis yra karalius. Tyraširdės Viešpaties tautos Karalius Jis YRA.

Autorius skaitytoją ir pastato kažkur tarp tų dviejų kalnų. Parinktais poezijos žodžiais jisai skatina galvoti apie abu tuos kalnų kalnus. Autorius kažkaip įveda ir skaitytojo burną šiuos žodžius:

Kryžiai ant Kalno tyli ir tyli, sklidina maldingą tylos kalbą. Girdi pirklė, girdi širdis, girdi jų tylą visa Lietuva.

Girdi ją baltas Romos senetis o gal ir žemė visa išgirs, tautos helias pasikalbėti su amžinąja kryžių tyla.

Tokių poemų Aleksandro Radžiaus knygoje rasime ne viena.

Paėmus į rankas, ta knyga nėra didelė, gana lengva, taupi savo eilutais žodžiais, nepretenzinga. Pažvelgus į tą knygą plačiau, sakysim, kad tai pavykusi žodžio simbolika. Skaitytojas su ta knygele rankoj pasijunta prieš tuos abu Kryžių kalnus labai mažas, ir tai ne atsitiktinumas. Autorius tiksliai suformavo to žodžio ir leidinio sintezę. Skaitytojas prieš tuos du kryžius turi būti mažas, kitaip negali būti. Tai yra logiška, ir tą diktuoja patys leidiniai. Kitose, ankstyvesniuose savo raštuose poetas klotė erdvės plotus, žvaigždes, žvaigždynus, žemes palydovų mėnulį, Aleksandras Radžius mus nejuokiomis įstatė į toki visumos tašką, kur mes taip pat pasijuntame maži. O kai mes maži, tai ta visa aplinka, žvaigždynai, galaktika yra didėle, didinga ne tik tais šviesmečiais matuojamais atstumais, bet ir abiejų Kryžių kalnų šėvelyje kancios ir vilties, ir pasitikėjimo galia. Čia ir vėl pažvelk, kur poetas kalba apie tą didingumą:

Šiaurės kryžius padangių katedroj visą vasarą budi. Liejas rami altoriaus šviesa nakties šlaituose.

O Kalnas kalba rožinio maldą drauge su žvaigždėm, su Šiaurės kryžium.

Kai dar gyvenome prieš nepriklausomybės paskelbimą, Radžius rašė apie galaktiką, apie platybę, o dabar po nepriklausomybės paskelbimo jisai rašo apie Lietuvą ir apie Lietuvos kryžius. Savo ankstyvoje poezijoje, kuria Radžius užėmė sau, kaip vieno iš mūsų poezijos kūrėjų vietą, jis skamba kaip mokslininkas, ir su šiais bruožais jis imasi eilėdaros, eilėraščių. Ta jo tematika ir buvo mūsų kūryboj visai šviežia, visai nauja. Štai jo ankstyvesnės knygos: 1961 – *Paukščių takas*, 1975 – *Baltas mėnulio miestas*, 1980 – *Priimk mane, mėnuli*, 1991 – *Ruduo mėnulyje*, ir 1996 – *Kryžių kalnas*.

Ši Radžiaus tematinė naujovė yra labai prie širdies skaitytojui, įdomi ir skatinanti. Prelegentas Dundzila prisipažįsta, kad pats, ugdytas technologijoje, žavėjosi literatūra ir Aleksandro Radžiaus galaktinė poeziją skaitė su idomumu ir įžvalgumu alkū.

Dabar, kai astronomija atidengia vis naujas erdvių paslaptis, Radžius su savo poezija keliau kartu su daugiau kaip 20 metų leidžiamais erdvėlaiviais. Jis ejo kartu su laiku. Prieš maždaug 16 metų Kazys Bradūnas savo straipsnyje *Drauge* iškėlė toki klausimą: „Ar galima astronomija paversti į poeziją?“ Tai to straipsnio pavadinimas, bet prelegentas neprisimena atsakymo. Tačiau šią popietę matėme, kad astronomija galima paversti poezija, kaip Aleksandras Radžius savo eilėrašciais yra įrodęs. Štai pora pavyzdžių iš tos ankstyvesnės astronominės poezijos:

Pavargus žemė plaukia orbitoj iš lėto ieškodama ramybės ir tylos, o kaip sunku surasti žemėj vietos, kad nesudrumstų niekados neramūs mano broliai ir žmonės.

Iš galaktinio tolio žiūrint, žemė skrenda iš lėto (66,000 mylių į valandą). Poetas, stebėdamas iš erdvių, mato, kad žemė skrenda iš lėto, pavargusi, ieškodama ramybės ir tylos. Iš tikrųjų tai mes šioj žemėj ieškom ramybės ir tylos. Aleksandro Radžiaus žodžiais, iš tikrųjų esam tie neramūs broliai, kurie keliam triukšmą ir esame tų vargų kaltininkai.

Štai ir kitas tos galaktikos eilėraščių:

Kai tavo akys ima gėsti giliam nadyre su diena, tad atskleidus amalgos nakties didžioji nežinia žodžius tau skaito paslaptis ir tampa aišku ir žinai ko laikais ir erdvė sustingę ko ji užgeso amžinai.

Čia, šiame eilėraštyje, yra daug prasmės. Poetas, naudodamas astronominius terminus, įveda skaitytoją į tą erdvių nežinią ir paslaptis. Ir tada ir poetas, ir skaitytojas lyg ir sustingsta toj erdvėj ir užmiega amžinai.

Aleksandras Radžius savo poezijoje yra sukaupęs kažką daug daugiau, negu astronomijos ir matematinės formulės ir teologiniai svarstymai, kas džiugina. Štai pavyzdys:

Tenai kur susibėga gimimas ir mirtis vienam taške be galo tolimam, be galo artimam, be galo nesuvokiamam, prasideda ir baigias mažytė žemės funkcija.

Jo intervalas atžymėtas Viešpaties ranka.

Kaip technokratui, poezijos mėgėjui daugelis technologinių terminų: funkcija, intervalas, sukelia tam tikras emocijas. Pavyzdys, kurį galima prilyginti ir sportui – paskutinis sakiny, lyg tai įmuštas įvartis – „golas“. Autorius įkerta tą įvartį gražiai, rimuota lietuviška kalba ir priveda prie didžiojo tikslo, prie savo tikėjimo, prie Viešpaties rankos. Kada eiles skaitai – be galo tolimam, be galo artimam, be galo nesuvokiamam, – ta „M“ raidė užtaupia lūpas ir negali to kartot, ir galop vėl sugrįžtam į tą paskutinį įvartį, paskutinį sakini:

Jo intervalas pažymėtas Viešpaties ranka.

Aleksandras Radžius anksčiau vedžiojo mus po galaktinius paukščių takus, po erdves, bet Lietuvai atgavus nepriklausomybę stoja prie Kryžių kalno, prie mūsų tautos kraujo aukų:

Kryžių kalno tankynėj miega ramiai partizanai, nešes už laisvę ginklą, nešes žodį už Žodį.

Niekas jo nepalaidojo ten, niekas Viešpaties angelo jam negiedojo, bet guli po kryžiais jisai ir gulės, kol mūsų gyslose Žodis virpės.

Pirmąjį eilėraščių naujoje savo knygoje jis taip baigia:

Aplink žalia šviesi lanka, gėlytėm kryžiai apkaityti, – tai tavo, Viešpatie, ranka lankoj eilėrašciai rašyti.

Aleksandras Radžius, žiūrėjęs jaunystėj į galaktiką, erdves, domėjis astronomija, savo eiles kūrė ir rašė Viešpaties ranka. Prelegentui Antanui Dundzilai baigus pristatymą ne tik Aleksandro Radžiaus vėliausios knygos, bet ir apžvalgą ankstyvesnių, poeto astronominių eilių knygų, Aldona Marcinkienė pakvietė Baltimorej gyvenantį aktorį Juozą Palubinską padėklamuoti eilėraščių iš *Kryžių kalno* knygos.

Pirmiausia Juozas Palubinskas sakė, neuitinkas su prelegento dviejų Kryžių kalnų teorija. Pagal aktorį, tėra tik vienas Kryžių kalnas – tai Lietuvoje, Žemaitijoje, kurį raudonieji griovė, veržė, degino, statytojus kankino, trėmė, bet tas Kryžių kalnas augo ir augo, iki išaugo iki tol, kol Popiežius, tas baltas senelis, atvažiavęs taip susigraudino, kad atsiumė į Vatikano ir savo kryžių. Šis kalnas, pagal poetą, tai yra mūsų tautos didysis altorius. Aktorius, nors, kaip pats sakė, esąs jau senas, bet jo stiprus balsas nustelbtų daugelio jaunųjų aktorų ir deklamatorių balsus. Jis padėklavo eilėraščius iš *Kryžių kalno* knygos: Ir štai – aukšta, plati kalva; Rasime čia asarą ledinę; Jisai mums kalnas Ararato; I mūsų žalią Kryžių kalną;

Aktorius prisiminė pokalbį su poetu, kur poetas, su pasiilgimu žiūrėdamas į erdves, išreiškė savo norą, kai tik bus galima, skristi į mėnulį, ir čia padėklavo eilėraščių iš knygos *Priimk mane, mėnuli*. „Jei turėčiau mėnulyje namelį“. Šiuo eilėraščiu ir pasiūlymą oficialioji šios programos dalis. Po to buvo vaizdas, paruoštos Pensininkų klubo darbininkų.

Laba Jo kraujas nuo pirštų, srūva žemyn takeliu, – Nemunas teka krauju per Lietuvą plačią.

• Aleksandras Radžius. KRYŽIŲ KALNAS. Šventakalnio fotografijos ir padavimai. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1996. Viršelis – dailininko Pauliaus Jurkaus. Spausdino „Draugo“ spaustuvai, 4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. 48 puslapiai. Kaina – 2 doleriai. Gaunami „Draugo“.

Aleksandras Radžius (1915-1996)

Iš jo paskutinės knygos „Kryžių kalnas“

*Ir štai – aukšta, plati kalva. ****

Tyla ir gera jos viršūnėj. Nusivirus Viešpaties galva, veide tiek dieviško ramumo.

Aplink žalia šviesi lanka, gėlytėm kryžiai apkaityti, – tai tavo, Viešpatie, ranka lankoj eilėrašciai rašyti.

Bažnyčia prasmego į žemę, audros neatlaikė sienojai. Vėjas sunesė smėlio kapą šventiems maldininkams.

Nė vienas iš jų pas mus neatėjo, ir niekas pas juos nenuėjo, tik skamba varpeliai šventų Mišių, tik aidi procesijų giesmės.

Stato žmogus šventakalnį kryžių sūnui savam, kurs gynė jį nuo maskolių, kurs miega nežinomoj žemėj.

Tegu jam bus saldus miegoti po aršios kovos tolimoj, nepasiekiamoj žemėj.

Permetė Jėzų ant žemės, prikėlė delnus prie medžio, iškėlė aukštyn Jo kūną Kryžių kalno viršūnėj.

Laba Jo kraujas nuo pirštų, srūva žemyn takeliu, – Nemunas teka krauju per Lietuvą plačią.

Pažvelk į savo mirtį be baimės ir be siaubo: nebus tai miegas amžinas, nebus nei prapultis, – tiktai pažvelk į mirtį angelo akim.

Tai bus gyvenimas gyvenimas be pabaigos ir be pradžios, dar nepažinto džiaugsmo angelo diena.

Tiktai pažvelk į mirtį kūdikio akim.

vėtros užė, audros siautė ir kryžius rovė iš šaknų, o kalną debesys praplaukė aidus nešiojosi giesmių

Ir neišrovė anei vieno giesmės žodelio nei maldos, tik, kryžiaus medį pasiėmus, audra negrižo niekados.

Kryžių kalno tankynėj miega ramiai partizanai, nešes už laisvę ginklą, nešes žodį už Žodį.

Niekas jo nepalaidojo ten, niekas Viešpaties angelo jam negiedojo, bet guli po kryžiais jisai ir gulės, kol mūsų gyslose Žodis virpės.

Gyvena visa Lietuva šlapus marių giliųjų, anapus jūrų plačiųjų, prisiglaudus širdim prie Kalno plataus, – didžiojo Žemės altoriaus.

Čia tarp kryžių – Kryžiaus keliai. Ačiū Tau, Dieve, kad mus vėdei.

Ir nepaklydom ir nesuklupom, šviesą tamsoj pažinom širdim, išpažinome lūpom.

Kryžiai kyla ir kyla, plūsta į kalną minia, srūva į dangų malda, spindi žvaigždėlė viena virš debesėlio šviesaus, Rūpintojėlio pastogėj.

Šiaurės kryžius padangių katedroj visą vasarą budi. Liejas rami altoriaus šviesa nakties šlaituose.

O Kalnas kalba rožinio maldą drauge su žvaigždėm, su Šiaurės kryžiumi.

Kryžių kalno tankynėj spindi Sibiro taigos, spindi Lenos ledynai, – tremtinio kraujas sustingęs.

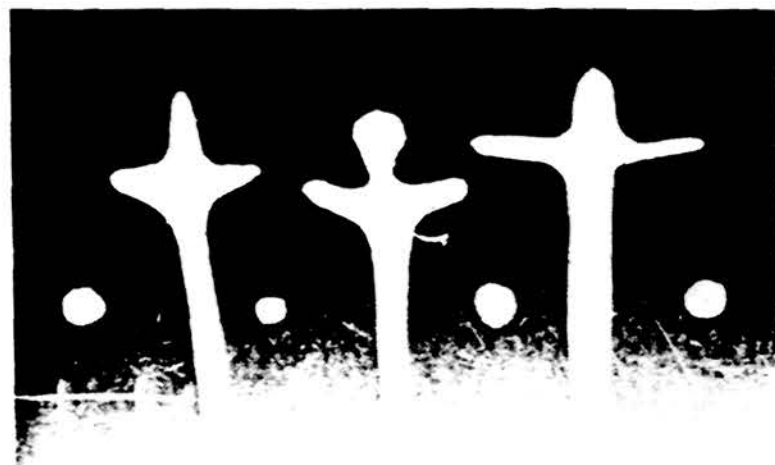
Ledas, ledas ir ledas. Tirpsta ledas nuo kryžiaus, griūna ledynai nuo Kalno, ledynai, supančiojė sielą, ledynai, įkalinę mintį.

Kryžių kalno pašlaitėj, šventakalnio slėny plačiam gyvena visa Lietuva su kaimais, pirklėm ir miestais, su bokštais bažnyčių aukštais, su pievomis, upėm, miškais, su savo giesmėm ir dainom.

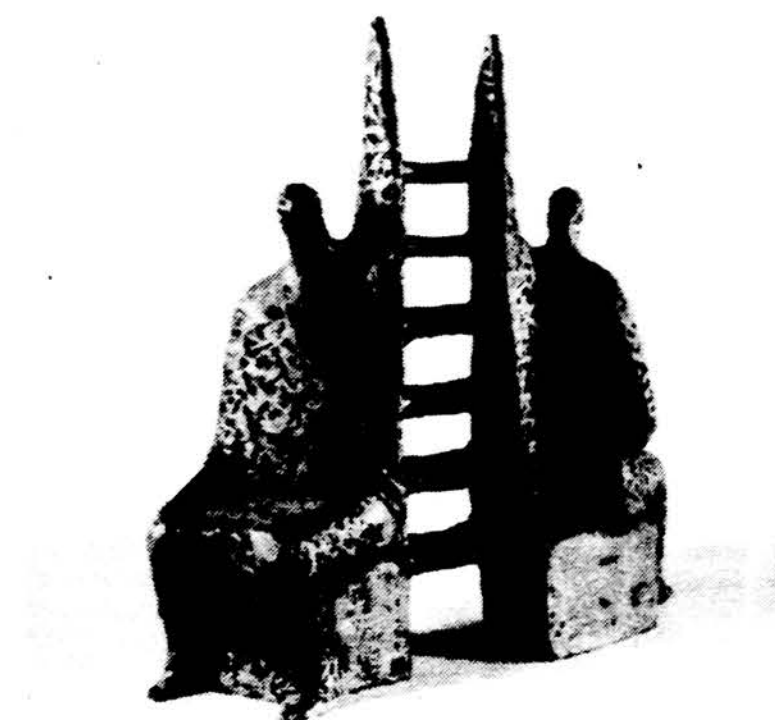
Atlantas siaučia, Atlantas blaškos tarp Kryžių kalno ir manės, smėlėta krantą banga aptaško, o vėjas gieda liūdnas giesmes.

Jau niekas niekas manės neperkels į Kryžių kalną per audras, ir visos žvaigždės per naktį verkaus, namo jos kelio nebesuras.

Viktorija Daniliauskaitė

Iš serijos „Baltai“
IX, 1989

Kestutis Musteikis

„Du vyrai“, 1993
Molis/oksidai, 12" x 12" x 5"

Mitus reikia branginti

ALGIMANTAS KEZYS

Tokia paradigma išryškėja Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, kovo 2 dieną atidarytoje trijų menininkų — Viktorijos Daniliauskaitės, Kestutis Musteikio (abu iš Vilniaus) ir Algio Kemežio (Toronto) — parodoje. Menas kuria simbolių ne vien apie žemiškuosius siužetus, bet ir apie žmogaus lūkesčius, idėjas, bandydamas atskleisti nepažintą, bet čia pat esančio anapusinio pasaulio paslaptis. Ieškodama kelio iš prasmų labirinto, protinga būtybė imasi netiesiogių, bet šiuo atveju būtinų priemonių — analogijų, metaforų, mitų — siekdama išsiaiškinti bent dalį žmogų supančių nematomo pasaulio slėpinių.

Viktorijos Daniliauskaitės vaizduotė sklendo virš senosios lietuvių religijos ženklų — žaltinių, eglėsakių, krikštų liekanų. Jos lino raiziniuose paukštės išnyra iš aukščio, žuvis iš gelmės, pasi-

rodo šmėklos ir kitokios archaiskos būtybės. Apie žmogų tėra užuominos — žmogus raiziniuose panašus į neišsivysčiusius, krintančius iš dangaus, plaukiojančius vandenyse buožgalvius. Bandydama suvokti senoviską etnografinį mąstymą, Daniliauskaitė kuria Žemės-Motinos įvaizdžius, reiškiančius meilę ir globą kiekvienai būtybei, įleidusiai šaknis į gyvybę (ir mirtį) teikiančią žemę. Pagonybės atkirtis krikščionybė? Veikia abiejų tikėjimų apibendrintas suartėjimas. Dailininkė tarsi teigia: nevalia šaipytis iš to, kas teikė ir dar vis teikia dvasinės atgaivos didelei žmonijos daliai. Daniliauskaitės kūrybos filosofiniai pradai — neopaganizmo ir postkrikščionizmo šventa samplaika. Ji atspėjama Daniliauskaitės darbuose galbūt iš neaiškiai nubrėžtos horizonto linijos tarp dangaus melynės ir jūros vandens, darniai susiliejančių į tą pačią būtybę. Į šią vienovę dailin-

ke įkomponuoja plaukiančio žaltio, žuvis uodegos, povandeninio šliužo ir kitus gyvosios gamtos motyvus. Jos paveikslų erdvėje rasime ir abstraktių formų užuominų — cikliško eglės spyglių, linijų, potėpių pasikartojimų, primenančių šventuosius hieroglifus. Jie „lyja“, banguoja, jungia žemę ir dangų.

Kestutis Musteikis keramikines neglazūruoto molio figūreles pina chtoninius gyvūnų pavidalus iš žemės atplaišų. Tos sunkios, prie žemės prilipusios žmogaus, paukščio, angelų molinės statulėlės kelia aukštyn aptrupėjusias savo rankas, skleidžia dygstančius sparnelius, tarsi joms sunku išbūti čia, žemai. Paukštės su galingais sparnais ruošiasi skrydžiui į aukštį, bet taip ir lieka prisiglaudusios prie Motinos Žemės. Ar tas neatplešiamas nuo žemės sunkumas — prakeikimas ar paguoda? Tai — Lemtis. Jaunos moters torsas yra nupintas iš molinių juostų. Plaukai — į viršų kylanti išsiričiusi kasa, kurios viršūnėje esti pasirengusi žiotis. Žmogaus figūrą Musteikis vaizduoja su kitų gyvūnų atributais — sparnais, paukščio galva, žuvis pelekais — arba išpraustą į daiktų formas — kedės, kopėčias. Musteikis demonstruoja moli, iš kurio nulipdyti žmonės ir kiti gyviai. Jo figūrų kūnai tarsi mumijos, glūdę žemėje — visa būtis yra pagimdyta gamtinių žemės jėgų. Būti ir gamta giminiuojasi, gyvena broliškoje santarvėje. Atrodo, kad tai panteistinė jausena. Bet joje nėra pesimizmo, tai ne indiškojo nihilizmo įvaizdžiai. Nors Musteikio žmonės krenta iš to paties molio kaip ir kiti gyviai, bet jie nerimsta savo pavidaluose. Jie išmesti į žemę ne savo noru, jie augina pelekus, skleidžia sparnus, bando išsivaduoti iš savo lemties.

Fotomenininkas Algis Kemežys taip pat turi savo mitą — šventąją Indijos karvę. Mums, lietuviams, labiau tikėtų stumbrų, tauro, jautio simbolis išreikšti paslaptingąją dieviškosios gyvybės jėgą. Tačiau pats įvaizdis ne taip svarbu. Transcendentiniams lūkesčiams patenkinti religijų istorijoje buvo pasirinkta daug ir įvairių simbolių. Senovės lietuvių pagoniai tikėjo žaltiais. Kemežys tiki ritualo efektyvumu. Jis įleidžia Indijos karvę į šventųjų altorių prieglobius taip, kaip daro patys indai. Indijoje būdamas tik svečias, Kemežys galėjo tapti tik objektyviu stebėtoju, reporteriu. Bet pasisvečiaęs tarp vietinių gyventojų, susipažinęs su jų kultūra, Kemežys tarsi tapo teonykščiu. Jo sukurtuose vaizduose Indijos karvė yra tikrai šventa, nelietinama mirtingųjų. Jai užleidžiamas kelias, suteikiama laisvė vaikščioti po gatves, atsirasti šventyklose, turguose, teatruose, laisvę gyventi, laisvę mirti. Kemežys savo fotografijose atspindi

Nijolė Jankutė-Užbaliene apibūdina Bernardo Brazdžionio-Vytės Nemunėlio kūrybą „Saulutes“ Lietuvos vaikų globos būrelio suruoštoje popietėje su Bernardu Brazdžioniu Čikagoje šiuo metų kovo 10 dieną.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Vytė Nemunėlis–Bernardas Brazdžionis Čikagoje

NIJOLĖ JANKUTĖ

(Rašytojos Nijolės Jankutės-Užbaliinės žodis, pradedant „Popietę su Bernardu Brazdžioniu“ kovo 10 dieną Jaunimo centre, Čikagoje. Popietę suruošė Lietuvos vaikų globos būrelis „Saulutė“.)

Brangus Poete, mieli didieji ir mažieji šio poeto kūrybos mylėtojai!

Jei pradėčiau dabar supažindinti jus su poetu Bernardu Brazdžioniu, būtų tas pats, kaip aiškinti, kad Nemunas — didžiausia Lietuvos upė.

Kiekvienas kraštas turi savo upę — tekančią, gaivinančią, želdinančią gyvybę ir derlių. Kiekviena tauta turi savo Poetą, kuris gimsta jai tam tikru kritišku laiku.

Taip gimė kadaise Atgimimo dainius Maironis, kada „pelėsiais ir kerpėmis apaugusi“ aižėjo Trakų piliis, ir lietuvis klausė, „kur šiandieną jina?“ — mirdinti, o

masių religiją, kuriai reikia ritualo. Mylėdamas karvę, Indijos žmogus tampa doresnis, pamaldesnis, šventesnis. Fotografijose tai akcentuojama. Kemežio reportažinis fotografavimas taiklus ir išpūdingas. Technika „švari“ ne manieringa. Estetikos daug, bet ji neužgožia siužeto. Kemežys pasirodė šioje parodoje kaip visiškai subrendęs fotoreporteris, estetas, vienas subtiliausių šiuo pasaulio lietuvių fotomenininkų.

Šių trijų menininkų kalba ir skirtinga, ir panaši. Visi jie nekuria savo siužetų tik pasimegauti grakščiomis linijomis, pasiūlyti estetinių atradimų akimirkomis. Jie mąsto ir svarsto. Menas jiems yra ir gyvenimas. Ar tai nebus išsamesnis, prasmingesnis kūrybos supratimas negu teorija „menas menui“?

VYTAUTUI KERNAGIUI — A. ŠABANIAUSKO PREMIJA

Vasario 20 d. Jurbarko buvo paskelbtas 1995 metų Antano Šabaniausko premijos laureatas. Legendinio lietuvių estrados dainininko vardu pavadinta premija atiteko Vytautui Kernagui. Jam įteiktos tradicinės laureato regalijs — sidabrinis žiedas, kuriame išgraviruota A. Šabaniausko monograma, diplomai bei piniginė premija.

Bernardo Brazdžionio eilėraščių deklamuojančios Dalia Sokienė ir Audrė Budrytė su svečiu poetu „Saulutes“ suruoštoje Čikagoje „Popietėje su Bernardu Brazdžioniu“.

Jono Tamulaičio nuotrauka

gal mirusi Lietuva. Bet Maironis „užtraukė naują giesmę“, tą atbudimo, vilties, prisikėlimo magišką giesmę, ir Lietuva kėlėsi.

Taip gimė mums ir Bernardas Brazdžionis — jau Nepriklausomos Lietuvos išaugintas ir subrandintas poetas, kuriam buvo lemta pradėti vėl vilties giesmių ant grūmojančių audrų ir bedugnų tragedijų slenkstį.

Tauta, kuri didžiųjų sukrėtimų metu turi Poetą iš Dievo malonės, yra turtinga ir kiek bebūtų nelaimių — laiminga tauta. Nes didieji poezija padeda lengviau nelaimės pakelti ir vilties neprarasti.

Kaip Brazdžionio poezija per penkiasdešimt metų padėjo lietuviui išlikti lietuviu svetimuose kraštuose ir kaip ji stiprino lietuvių pavergtoji tėvynę, keliaudama iš lūpų į lūpas, mintinai išmoka, slapčia dainuota, visi žinome ir esame Poetui dėkingi. Didesnės kūrybos neįstengia numarinti draudimai, nei panaikinti įsakymai.

Poetas visada sielojosi dėl žmogaus pasaulyje, išgyvendamas jo nuodėmes ir atgailas. Tačiau niekada nepamiršo savo tautiečių. Jo žodis, pilnas vilties, jėgos, pasitikėjimo Apvaizda ir tikėjimo žmogumi, neliko tautoj be atgarsio. Brazdžionio poezija iš knygų lapų greit įžengė į mūsų

širdis ir lūpas, pasilikdama ten dainuotinė, sakytinė, numylėtinė... O tokiu populiarumu gali didžiulis tik ypatingi poetai. Toks yra Bernardas Brazdžionis!

Ir jį turime mes! Čia! Mūsų Nemuną, jau daugiau kaip šešiasdešimt metų skalaujanį mūsų širdis gaivia, guodžiančią, griaudžiančią, gaudenčią, pranašaujančią, viltingą kūrybą!

Kalbant apie Nemuną, negalima pamiršti Nemunėlio. Kaip iš didelės upės gausumo išteka maži žaislingi, čiurlenantys upeliai, taip ir poeto Brazdžionio kūryba nesutūpė nei Kunigaikščių mieste, nei Svetimuos kalnuos, nei Šiaurės pašvaistė, o ištekojo, iščiurleno su Vyte Nemunėliu į vaikų pasaulį. Tame pasauly Vyte Nemunėlis ir buvo, ir tebėra nepakeičiamas karalius — žodžio, ritmo, žaismingos minties burtininkas, apžavėjęs jau tris kartas vaikų.

Tie, kurie užaugo su Meškiuku Rudnosiu, skaitė savo vaikams, o dabar jau skaito anūkams. Nes Meškiukas Rudnosius ne tik nepaseno, bet ir nepažilo: liko toks pat mažas, mielas šliumpu-pumpu draugužis užsienio lietuvių vaikams. Ir koks džiaugsmas, kad galų gale parsilepėjo jis Lietuvon 1989 metais ketvirtąją savo laidą. Su-

grįžo „Meškiukas“ tėvynėn ir rado ten naują kartą skaitytojų — Lietuvos vaikus. Su „Meškiuku“ sugrįžo namo ir visa Vyte Nemunėlio kūryba, puikia rinktine *Tėvų nameliai brangūs, išleista Vilniuje pernai.*

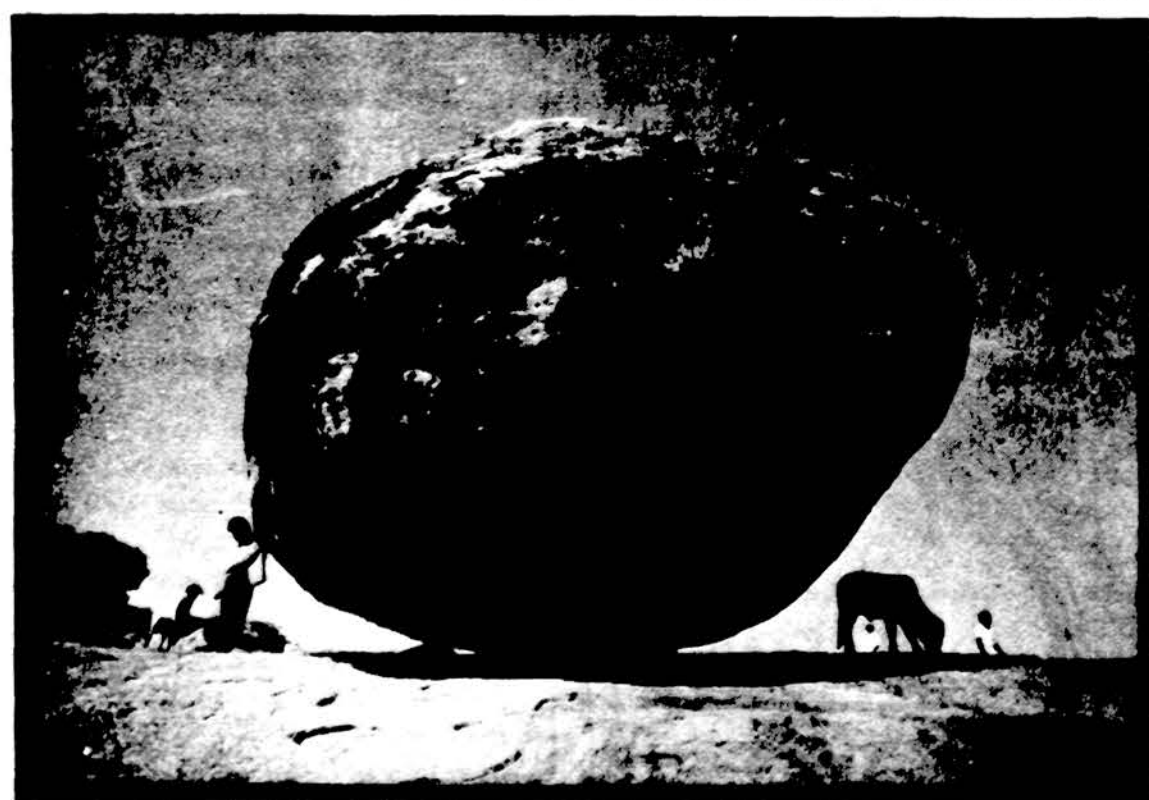
Kaip Meškiukas Rudnosius, taip ir Vyte Nemunėlis neseniai: tebeplaukia jo rimai pasmažuosius skaitytojus *Pavasario upeliais*. Tai nauja knygutė vaikams taip pat Lietuvoje pernai išleista.

Tad šiandien savo tarpe turėdami šiuos mylimus svečius — Bernardą Brazdžionį ir Vyte Nemunėlį — jautiamės pagerbti ir turtingi. Kad galėtumėm šiuos mylimus du viename poetus visi, o ypač mažieji Rudnosiuo draugai, geriau matyti ir girdėti, kviečiu ir Bernardą ir Vyte į sceną Vyte Nemunėlio žodžiais:

Kai šiame pasauly žmogus žmogų uja — Nusileiskim kartais I dienas mažųjų, —

Kur purienos žydi, Kur drugeliai skraido, Kur jaunystė mūsų Upeliukuos baido,

Kur meškiukai Rudnosiuakai I mokyklą eina, Traukdami linksmučiai „Šliumpu-pumpu“ dainą!

Algis Kemežys

Mahalibelpuram, Pietų Indija
Tamil Nadu

Čikagos muzikinis vienetas „Tėviškė“ su poetu Bernardu Brazdžioniu kovo 10 dieną Čikagos Jaunimo centre „Saulutes“ Lietuvos vaikų globos būrelio suruoštoje popietėje. Iš kairės — Gediminas Kestenas, Vanda Alekšienė, Jūra Bakaitienė, Vilnius Mikaitis, svečias poetas Bernardas Brazdžionis, Leonidas Ragas, vieneto vadovė Stasė Jagminienė, Karolis Avizienis, Lina Jagminaitė, Vytautas Jagminas. Jono Tamulaičio nuotrauka